

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 903(497.452Tržič)"652"
625.711.812(497.452Ljubelj)"652"

Prejeto: 5. 6. 2020

**Julijana Visočnik**doc. dr., višja arhivistka, Nadškofijski arhiv Ljubljana, Krekov trg 1, SI-1000 Ljubljana
E-pošta: julijana.visocnik@rkc.si

Rimljani v Tržiču in njegovi okolici

IZVLEČEK

Na širšem območju Tržiča do danes niso našli nobenih epigrafskih spomenikov, s pomočjo katerih bi bilo mogoče kaj več povedati o rimskodobnih prebivalcih tega prostora, zato avtorica najprej predstavi z antiko povezana arheološka najdišča tega prostora. Ta namreč služijo kot dokaz ne samo za življenje ljudi na tem območju v času antike, temveč tudi kot posredna potrditev dejstva, da je tod tekla rimska cesta, ki sicer ni vrisana na antičnem zemljevidu oziroma itinerarijih, ker ni šlo za t. i. via publica, torej državno cesto. Čeprav to ni bila cesta najvišjega ranga, je bila kljub temu pomembna, predvsem kot bližnjica med Emona in Virunom. Obstoj te ceste zgodovinarji že več kot stoletje utemeljujejo predvsem z votivnimi spomeniki, ki so jih našli v bližini Ljubelja oziroma ob trasi ceste (danes vsi na avstrijski strani). Še en posreden dokaz pa lahko iščemo tudi v ljudskem izročilu, ki pravi, da je Tržič obstajal že v antiki pod imenom Forum Lubellinum, kar nas spet popelje na Ljubelj.

KLJUČNE BESEDE

Tržič, Ljubelj, rimska cesta, arheologija, epigrafika, božanstva, Belesta, Belen

ABSTRACT

ROMANS IN TRŽIČ AND ITS SURROUNDINGS

No epigraphic monuments have to date been discovered in the wider surroundings of Tržič that could help us say more about the inhabitants of the area during the Roman Period. For this reason, the author first presents the local archaeological sites related to Antiquity which not only demonstrate that the area was populated in this age, but also indirectly confirm that a Roman road used to run here, even though it is not included in the ancient maps or itineraries, since it was not a so-called via publica, i.e. a state road. Albeit not of the highest rank it was still an important road that above all served as a shortcut between Emona and Virunum. For more than a century, historians have based the existence of the road primarily on the votive monuments discovered near the Ljubelj mountain pass or, rather, along the road layout (all now on the Austrian side of the border). Another indirect proof can be found in the popular tradition, according to which Tržič existed in the Roman Period under the name Forum Lubellinum, again pointing to Ljubelj.

KEY WORDS

Tržič, Ljubelj, Roman road, archaeology, epigraphy, deities, Belestis, Belenus

Uvod

V načrtu je bilo, da se v tematski številki *Kronike* območje Tržiča predstavi s pomočjo kamnitih spomenikov (z napisi), ki so jih tam pustili antični prebivalci tega prostora. Pregled epigrafskih baz in korpusov pa je razkril, da nas čaka dokaj nenavadna situacija. Iz samega Tržiča in njegove bližnje okolice namreč na slovenski strani meje ne poznamo skoraj nobenega spomenika. »Skoraj« pa zato, ker naj bi bil v cerkvi sv. Ane v Podljubelju še vedno v rabi eden, ki pa so ga preklesali v nabiralnik za darove. Glede na to, da naj bi čez Ljubelj, torej mimo današnjega Tržiča, v rimskih časih vodila cesta iz Emone do noriškega glavnega mesta *Virunum* (Virun), bi upravičeno pričakovali več takšnih kamnov z napisi.

Po ustni tradiciji domačinov naj bi se Tržič v antiki imenoval *Forum Lubellinum*,¹ česar pa ni mogoče potrditi z nobenim takratnim pisnim virom. Omenjene ceste pač ni na antičnih itinerarijih, kakor tudi ne na *Tabuli Peutingeriani*,² in do danes še ni bil odkrit kak spomenik z napisom, kjer bi bilo to ime dejansko zapisano. Omenjena naselbina naj bi zapirala rimsko pot skozi bistriško dolino čez Ljubelj v Podravje.³ *Forum Lubellinum* je omenjen v monografiji *Dežela med Jelovico, Sočo in Dravo*,⁴ v kateri je avtor zbral veliko podatkov o v naslovu omenjenem območju, ki jih je poskusil tudi razložiti. Na tem mestu nas zanima predvsem tisto, kar se tiče antičnega Tržiča, če bi seveda smeli le v ustnem izročilu dokumentirano naselbino *Forum Lubellinum* enačiti z današnjim Tržičem. Omenjeno latinsko ime bi sicer lahko uporabljali tudi v srednjem veku, od koder bi lažje zašlo v ustno izročilo in se ohranilo do danes.⁵ Gotovo je težko spregledati podobnost med besedama *Lubellinum* in Ljubelj. Pri tem je zanimivo, da avtor besedo razdeli na *Lu-bellinum* in jo razlaga ali kot Belinov prehod ali kot Belinov gozd.⁶

Čeprav Tržič očitno ne premore antičnih epigrafskih spomenikov, arheološke ostaline posredno potrjujejo potek ceste in njeno uporabo s strani antičnih prebivalcev tržiškega konca, pa tudi vseh tistih, ki so

potovali med Italijo in Norikom, pa so si na ta način nekoliko skrajšali pot iz italske Emone do glavnega mesta province Norik, torej do Viruna. S pregledom Arheoloških najdišč Slovenije (*ANSI*) in *Arkasa* (Arheološkega katastra Slovenije) si lahko ustvarimo vsaj približno sliko poselitve.⁷

Iz samega Tržiča je danes poznanih arheoloških ostalin (sicer predvsem iz dobe antike) zanemarljivo malo. Sredi 19. stoletja je nekje v Tržiču ali okolici tržiški kolar in ljudski pesnik Vojteh (Adalbert) Kurnik (1826–1886) našel rimsko oljenko, ki jo je poklonil Narodnemu muzeju v Ljubljani.⁸ Na drugi strani današnje ceste proti Ljubelju, v kraju Bistrica pri Tržiču, so leta 1949 v Ročevnici ob izkopu zemlje za hišo pri Umeku naleteli na bronasto rimsko fibulo, ki je leta 1954 prišla v tržiški muzej (inv. št. 593).⁹ Sicer pa so bile na Pavlinovem travniku pri tej isti Bistrici v izkopu gradbene jame (lastnik Stojan Ahačič, Ravne 8, Tržič) v profilu vidne ruševine zidanega objekta. Sledila so zaščitna sondažna izkopavanja, kjer so v sondah 1 in 2 odkrili ostanke rimskih stavb. Omenjeni ostanke objektov, rimski predmeti v njih (fibule, žebli in drugo) ter pregled okoliškega terena na pobočjih hriba Ročevnica, k čemur moramo dodati še že leta 1949 najdeno prej omenjeno fibulo, nas napeljujejo k zaključku, da je tod najverjetneje obstajal zgodnjeantični naselbinski kompleks.¹⁰ Antično stavbo pri Bistrici pri Tržiču (objekt na Pavlinovem travniku) je natančneje obravnaval Milan Sagadin, ki jo je tudi datiral v konec 1. oziroma na začetek 2. stoletja po Kr. Avtor zaključuje, da najverjetneje ni šlo za osamljen objekt in da imamo zelo verjetno opravka z manjšo naselbino. Po drobnih najdbah je mogoče soditi, da je bila stavba bivalnega značaja, pa čeprav je bila po načinu gradnje še precej preprosta in se pri njej kaže le malo rimskega. Na najdišču Pavlinov travnik se rimska kultura sicer kaže (na primer v drobnih najdbah: bronast ključ, fibula, fragment tere sigilate, v zidanju z malto), a le kot nekaj, kar je prekrilo staroselsko podstat/osnovo. Sagadin upravičeno zaključuje, da lahko prav v Bistrici pri Tržiču iščemo potrditev in podkrepitev misli o rimski cesti mimo današnjega Tržiča, preko Ljubelja, na današnjo avstrijsko Koroško vse do noriškega glavnega mesta.¹¹

Antično ruševinsko plast so odkrili še med naseljema Brdo in Hudo pri Kovorju, zato so najdišče poimenovali Kovorske senožeti. V cestnem profilu so

¹ Podatek navaja tudi *ANSI*, str. 174 (J. Šašel); Piccottini in Wedenig, *Antike Passübergänge*, str. 141, »forum lubelini« povežeta s srednjeveškim pešprehodom (morda celo s hospicem), ki naj bi bil 6 km severno od Tržiča. Za srednjeveški hospic na Ljubelju, ki je bil med pomembnejšimi na Slovenskem, gl. Kosi, *Potujoči srednji vek*, str. 200–201; prav tam, na str. 189, pa so tudi podatki o vzdrževanju ceste preko Ljubelja v 13. stoletju.

² Šmid, *Der Loibelpass*, str. 157.

³ *Jutro*, 23. 1. 1927, str. 10.

⁴ Jarc, *Dežela*.

⁵ Gl. op. 1.

⁶ Jarc, *Dežela*, str. 60, 127–128. Več kot upravičeno pa besedo poveže z avtohtonima božanstvoma *Belestis* in *Belenus* oziroma *Belinus* (gl. v nadaljevanju). Še enkrat več se tako pokaže, da je ustno izročilo več kot izpovedno in pomenljivo ter da lahko naše razmišljanje velikokrat usmeri na pravo pot in nam pomaga razumeti širšo sliko.

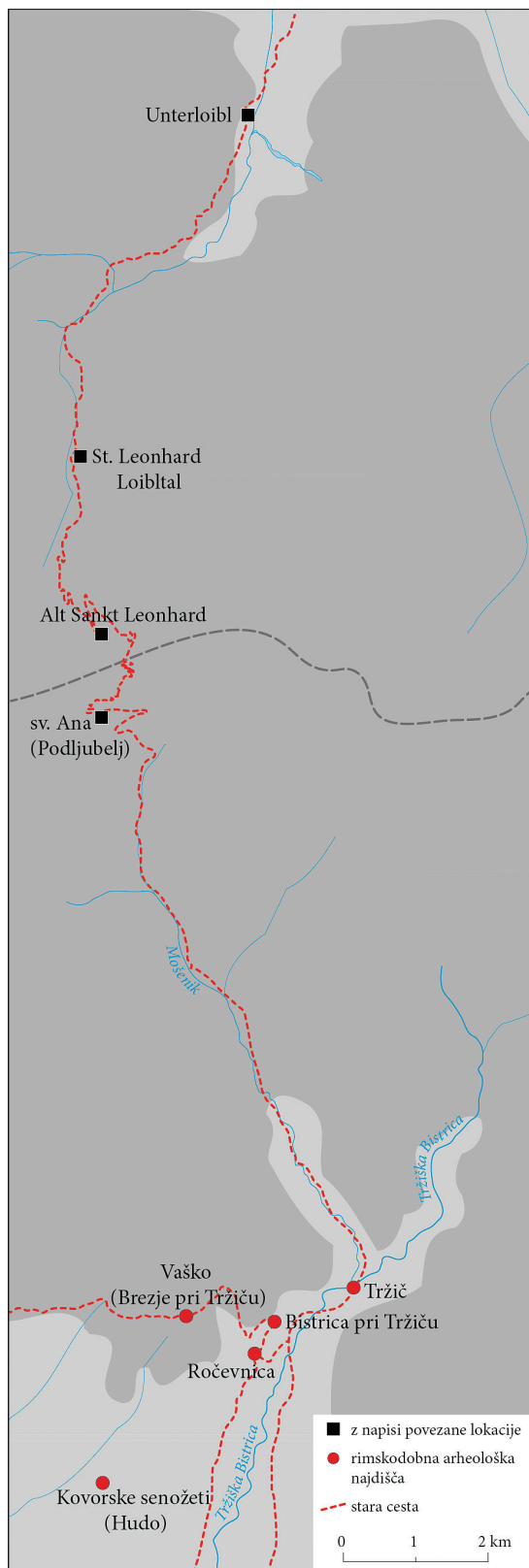
⁷ Prim. *ANSI*, str. 173–174 (Valič, Šašel); <http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=search.najdisce&id=&najdisce=&kraj=Tr%9E1%E8&podrocje%5B0%5D=0&opredelitev=0&vrsta=0&datacija=0&btnSubmit=1%9A%E8i> (1. 7. 2020).

⁸ *Jahresheft des Vereines des Krainischen Landes-Museum* 2, 1858, str. 151, št. 61 (notica o Adalbertu Kurniku).

⁹ Valič, *Ročevnica*, str. 196.

¹⁰ Sagadin, *Bistrica pri Tržiču*, str. 165–168; gl. še Sagadin, *Poselitvena slika*, str. 17.

¹¹ Sagadin, *Antična stavba*, str. 169–184.



Zemljevid arheoloških najdišč v bližini Tržiča z označenimi lokacijami, ki jih povezujemo z epigrafskimi spomeniki (priprava zemljevida: Mateja Belak, ZRC SAZU).

namreč zadeli na presek kamnitega zidu in z estrihom izravnano pohodno površino.¹²

V kraju Vaško nad Brezjami pri Tržiču so sondiranje opravili junija 1987. Na možno poselitev vrha so tam opozarjale terase, ki so razmeroma dobro vidne na treh položnejših pobočjih. Ugotovitve iz štirih izkopanih poskusnih jarkov kažejo, da lahko na osnovi tamkajšnje suhozidne gradnje najdišče postavimo v obdobje prazgodovine. Natančnejše opredelitve takrat niso bile mogoče.¹³

Rimska cesta v bližini Tržiča in čez Ljubelj

Meje med posameznimi provincami rimske države ali med agri rimskih avtonomnih mest večinoma ni mogoče zlahka določiti. Kljub nekaterim izjemam pa se lahko pogosto zanesemo na mogočnejše naravne ovire, ki so ob vzpostavljanju rimske uprave postale tudi politične razmejitve. To gotovo velja za slovenske gorske verige: današnja Gorenjska, ki jo obdajajo Julijci, Kamniško-Savinjske Alpe in Karavanke, je, kot vse kaže, tvorila *ager* (podeželsko zaledje) Emone,¹⁴ njeni skrajni robovi pa so mejili na provinco Norik. V omenjeno provinco je vodilo več komunikacijskih prometnic, pri čemer je vodilna vloga pripadala t. i. noriški avtocesti, ki je potekala iz Akvileje (*Aquileia*) v dolino reke Tagliamento (Tilment). Poznamo jo tako iz *Tabule Peutingeriane* kakor tudi iz Antoninskega itinerarija. Ta cesta je v Norik pripeljala prek razmeroma nizkega in ne pretirano težko dostopnega prelaza Sella di Camporosso (812 m), od koder je pot tekla naprej v Kanalsko dolino, mimo Santika (*Santicum* – Beljak – Villach) ob Vrbskem jezeru do Viruna (*Virunum*) in od tu naprej proti severu.¹⁵ Poleg te pomembne državne ceste je bilo mogoče iz Italije v Norik priti še po drugih (manjših) cestah, ki so bile bolj lokalnega pomena: na jugozahodu Pustertal–Eisacktal in naprej proti Aguntu (*Aguntum*); na severozahodu Norika preko Brennerja, Karnijskih Alp in prelaza Kreuzbergpass (Passo Monte Croce di Comelico); vzhodno od tega je bil še pomembnejši prehod preko prelaza Plöckenpass (cesta iz Julija Karnika – *Iulium Carnicum*) v zgornjo Ziljsko dolino in od tam v Dravsko dolino. Na tem mestu pa je najzanimivejši prehod, ki ga Géza Alföldy v svoji znameniti knjigi o Noriku¹⁶ navede zadnjega; pravi namreč, da je bilo mogoče v Norik vstopiti tudi preko Ljubelja ali iz Emone preko Trojan do Celeje in potem na Koro-

¹² Sagadin, Kovorske senožeti, str. 60.

¹³ Jerin in Modrijan, Vaško nad Brezjami pri Tržiču, str. 230–232.

¹⁴ Šašel Kos, The boundary stone, str. 377; Horvat in Sagadin, Emonska podeželje, str. 203–205.

¹⁵ Nadaljnji potek ceste za naš prispevek ni merodajen.

¹⁶ Alföldy, *Noricum*, str. 12; s povezavami med Norikom in 10. italjsko regijo sta se ukvarjala tudi Piccottini in Wedenig, Antike Passübergänge, str. 119–142.

ško.¹⁷ Poleg dveh glavnih povezav – cesta *Aquileia–Emona–Celeia*, ki je potekala južno od Alp, in cesta *Aquileia–Virunum*, ki je potekala po Kanalski dolini – so manjše ceste tekle čez alpski svet: iz Cedadada (*Forum Iulii*) proti severu po dolinah rek Nadiže in Soče ter naprej čez Predel; iz Emone proti severu ob Savi do Žabnic (Camporosso) in prostora Ziljice; Emona pa je bila z južnim Norikom povezana preko prelazov Jezersko, Ljubelj in najverjetneje tudi Koren (oziroma Korensko sedlo).¹⁸

Za pozno antiko in zgodnji srednji vek o cesti piše tudi Katharina Winckler, ki jo postavi v kontekst poznoantičnega Karnija (*Carnium*, torej današnji Kranj); omenja namreč, da je bila cesta speljana iz Zöllfelda preko Ljubelja in da je vodila do takrat pomembnega središča Karnij ter naprej proti jugu (do Akvileje, Istre in Dalmacije).¹⁹ Cesto, ki se je uporabljala v omenjenem času, moremo gotovo razumeti kot povezavo, ki so jo poznali že Rimljani, so jo pa v nemirnih časih pozne antike zaradi odmaknjenosti od glavnih prometnic najverjetneje pogosteje in raje uporabljali ter je s tem (vzporedno s Karnijem) pridobila pomen. Malodane samoumevno se zdi, da so rimsko cestno omrežje uporabljali še daleč v srednji vek. Rimske ceste so bile namreč odlično grajene, zelo funkcionalne in kljub propadanju še vedno najboljše, kar so na začetku novega zgodovinskega obdobja sploh poznali.²⁰

Prelaz Ljubelj, ki sicer leži na 1370 metrih nadmorske višine, je bližnjica med Kranjsko in Koroško, v rimskih časih med 10. italsko regijo (*regio X*) in glavnim mestom province Norik. Walter Šmid je leta 1909 v reviji *Carniola*²¹ zapisal, da je trasa ceste, ki so jo začeli uporabljati šele v rimskih časih, na začetku 20. stoletja še vedno očitna. Njen potek naj bi potrjevali trije oltarji, ki so jih našli ob njej. Dva od njih sta dala postaviti člana družine Taponijev (*Tapponii*) za boginjo Belesto (*Belestis*),²² ki naj bi jo častili v povezavi z bolj znanim bogom Belenom, domnevnim zaščitnikom noriških rudnikov železa.²³ Viktor Kragl je leta 1936 povzel nekatera spoznanja, ki smo jih prebrali že pri Šmidu, mestoma pa še kaj: o cesti čez Ljubelj je zapisal, da so jo uporabljali že Rimljani. Kot dokaz za to trditev je porabil prav kamne z napisi, ki so jih odkrili v bližini Ljubelja. Po njegovih navedbah naj bi tak kamen z napisom (oltar) našli prav na vrhu ljubeljskega prelaza ob cesti leta 1885 in ga prenesli v celovški deželni muzej



Nabiralnik za darove v cerkvi sv. Ane v Podljubelju (foto: Miha Šimac).

(Landesmuseum für Kärnten Rudolfinum), kjer so mu dali inventarno številko 231 (Lapidarium No. 231).²⁴ Nadalje Kragl navaja, da je drug tak kamen vzidan v cerkev sv. Lenarta na koroški (torej avstrijski) strani. Iz Kraglovih navedb je mogoče sklepati, da je bilo »takšnih rimskih kamnov« še več, nekatere med njimi so porabili oziroma preuredili v nabiralnike za cerkvene darove, kot primer za to navede cerkev sv. Ane v Podljubelju.²⁵ V omenjeni cerkvi še danes obstaja kamnit »nabiralnik« za darove, ki pa žal ne kaže (več) rimskih sledi. Razlogov za to je lahko več: 1. kamen ne izvira iz antičnih časov (pri čemer so se lahko antični kamniti spomeniki izgubili oziroma porabili kot gradbeni material pri novejših gradbenih

¹⁷ Šašel Kos, *Between Celeia and Virunum*, str. 195: gre za rimsko cesto *Celeia–Upellis–Colatio–Iuenna–Virunum*.

¹⁸ Horvat, *Roman sites*, str. 142.

¹⁹ Winckler, *Die Alpen*, str. 247.

²⁰ Kosi, *Potujoči srednji vek*, str. 10–11.

²¹ Šmid, *Der Loibelpass*, str. 157.

²² Ker se pod imenom *Belestis* (izpričana je sicer samo v dativu: *Belesti*) najverjetneje skriva žensko božanstvo, jo avtorica sloveni kot Belesta.

²³ Trije oltarji, ki jih navaja Šmid, so najverjetneje tisti trije, ki jih bomo predstavili v nadaljevanju.

²⁴ Podrobnosti o omenjenih votivnih spomenikih so v nadaljevanju prispevka, ko so obravnavani vsak posebej.

²⁵ Kragl, *Zgodovinski drobci*, str. 6–7; Romšak, *Sv. Ana pod Ljubeljem*, str. 54–55.



*Oltar, ki ga je posvetil Gaj Avilij Respekt, in stranska ploskev istega oltarja
(Landesmuseum Kärnten, Inv.-Nr. 231, Ubi Erat Lupa Nr. 5761, foto: Ortolf Harl).*

posegih: cerkvah, župniščih, kapelah in podobno); 2. pri oblikovanju kamna za cerkvene potrebe je mogoče, da so se latinski napis in drugi posegi antičnega kamnoseka odklesali in s tem izgubili.²⁶

Drugi kamniti spomeniki, ki jih omenjata Šmid in Kragl, so danes sicer poznani s koroške strani (torej iz prostora Avstrije), a so jih našli ali ob ljubeljski cesti ali v neposredni bližini samega prelaza. V vseh primerih gre za votivne spomenike, torej oltarje, posvečene različnima, a ne pogosto čaščenima božanstvoma.

1. Od leta 1885 poznamo oltar, ki je predvidoma posvečen Kautopatu; našli so ga nekoliko nad cerkvijo sv. Lenarta (Alt-St. Leonhard: v bližini *unterhalb der Schwarzen Wand* – črna peč). Prvi so o njem poročali v MZK: spomenik je našel kmet Kuchar in je o najdbi obvestil Johanna Tschenka, ki je bil leta 1885 učitelj v Loiblthalu.²⁷ Danes je oltar shranjen v lapidariju celovškega muzeja prav pod inventarno številko 231, kar pomeni, da gre za kamen, o katerem je poročal že Kragl.²⁸

²⁶ Sicer pa že MZK N.F. XI 1885, str. 77, poroča, da napis na spomeniku ni več berljiv.

²⁷ MZK N.F. XI 1885, str. 76–77, št. 104.

²⁸ V opombi so navedene prva in najpomembnejše objave napisa, vključno z epigrafskimi bazami (velja za vse nave-

C(autopati ?)

C(aius) Avillius

Respectus

*v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito).*²⁹

Prevod: Kautopatu (?). Gaj Avilij Respekt je obljubo izpolnil rad in po pravici.

Komentar: Drugo vrstico in s tem gentilicij posvetitelja so v preteklosti prebrali na dva načina, med katerima se je še danes težko argumentirano odločiti. Napisno polje namreč ni več najbolje ohranjeno, tako ni jasno, ali je bilo med črkama G in A ločilno znamenje. Gentilno ime je tako ali Avilij, pred katerim stoji G za prvo ime Gaj, ali Gavilij. Razprostranje-

dene spomenike z napisi): MZK N.F. XI 1885, str. 76, št. 104; *CIL* III 11539; Egger, *Neues aus Kärntens Römerzeit*, str. 278; *ILLPRON* 231; Piccottini, *Römersteinsammlung* 1996 Nr. 15; HD056843; EDCS-14600061; lupa 5761.

²⁹ Zdi se, da ne smemo povsem zanemariti transkripcije oziroma razlage napisa, kjer se v prvi vrstici – za črko C – ne bi skrivalo božanstvo, temveč bi bil C okrajšava za prvo ime *Gaius*, v drugi vrstici pa bi brali gentilicij Gavilij. Ta možnost ni neverjetna predvsem zaradi upodobitve na stranskih ploskvah, kjer je bilo predvsem v antiki mogoče prepoznati božanstvo, ki mu je bil spomenik posvečen. Zaradi slabše ohranjenosti je danes to že skoraj nemogoče.

nost teh dveh imen nam ne pomaga pri argumentiranju ene ali druge možnosti. Obe imeni sta največkrat dokumentirani v Italiji, po nekaj primerov pa so za beležili v Galijah, Dalmaciji, Noriku itd. Izpričani sta tudi z dvema črkama L.³⁰

Na levi stranski ploskvi je upodobljena sedeča postava z žezlom (morda z baklo) v levi roki, spodaj desno pa je še en atribut (v spuščeni desnici). V identifikaciji predmeta z baklo lahko iščemo razlog za prepoznavo v črki C (1. vrstica) Kautopata, enega od dveh zvestih spremljevalcev boga Mitre: Kauta in Kautopata. Prepoznamo ju namreč po tem, da na osrednjih upodobitvah mitrejev spremljata Mitro, Kautes na levi in Kautopat na desni, prvi z dvignjeno

baklo, drugi s spuščeno, oba pa v tipični vzhodnjaški noši: hlače, frigijska čepica itd. Simbolizirata vzhajajoče oziroma zahajajoče sonce, nasprotni smeri neba, eden poletni, drugi zimski solsticij, eden setev, drugi žetev, včasih sta upodobljena tudi kot pastirja.³¹ Če smo C pravilno prepoznali kot začetnico enega od obeh baklonoscev, zvestih Mitrovih spremljevalcev, lahko ta spomenik nakazuje tudi na obstoj mitreja kje v bližini. Samo po sebi to ne bi smelo biti presečenec, saj vemo, da so cesto uporabljali predvsem trgovci, prevozniki in razni popotniki, ki pa so poleg vojakov tako ali tako predstavljali največji del Mitrovih častilcev. Če pa v Kautu oziroma Kautopatu prepoznamo pastirja, bi tudi ta razlaga morala vzdržati,



Oltar za vzvišeno Belesto (lupa 5629, foto: Ortolf Harl).

³⁰ Za *Avilius* gl. *OPEL* I, str. 96, in za *Gavilius* *OPEL* II, str. 161–162.

³¹ Beck, *The Religion*, passim; Denova, *Greek and Roman Religions*, str. 196–197; Clauss, *The Roman Cult*, str. 95–98, kjer natančno predstavi oba nosilca bakel.

saj smo na izrazito podeželskem območju (v katero je sicer cesta zarezala), kjer so se s pašništvom gotovo ukvarjali, s tem pa so poznali tudi pastirje. Ker ohranjenost spomenika ni najboljša, težko delamo dokončne sklepe.

2. O drugem oltarju v CIL preberemo, da so ga našli na meji med Koroško in Kranjsko pri sv. Lenartu³² na vrhu Ljubelja (*in confinibus Carinthiae et Carnioliae. Ad S. Leonardi in summo monte Loibl*), kjer so ga v stari cerkvi sv. Lenarta (Kirche Alt-St-Leonhard) domnevno uporabljali kot nabiralnik za darove (Opferstock). Danes je hranjen v kapelici (prav tako posvečeni sv. Lenartu) ob cesti na Ljubelj (Loibltal). Oltar je nekoliko poškodovan, prav uporaba kot nabiralnika za darove je pustila svoje sledi (poglobljen).³³ Natančna lokacija najdišča tako ni poznana, gotovo pa ni daleč od samega Ljubelja.

Belesti Aug(ustae).

T(itus) Tapponi

Macrinus

et Iulia Sex(ti) filia

Cara cum su(is)

v(otum) s(oluerunt) l(ibentes) m(erito).

Prevod: Vzvišeni Belesti. Tit Taponij Makrin in Julija Kara, Sekstova hči, sta skupaj s svojimi (družino) rada in po pravici izpolnila obljubo.

Komentar: Ime *Tapponi* sodi med sporadično dokumentirana imena, poznamo ga namreč le iz Italije in Norika, pa še to gre samo za posamične primere.³⁴ Kot sorodni bi najverjetneje lahko obravnavali še imeni *Tappo* in *Tappius*, ki ju poleg Italije in Norika najdemo v provinci Panoniji. Pri imenu *Tappo* je treba poudariti, da se v Italiji pojavi kar v enajstih primerih, medtem ko je v Noriku in Panoniji le po en primer.³⁵ Ker je ime *Tapponi* najverjetneje nastalo prav iz imena *Tappo*, je prav, da mu namenimo nekaj besed. Na prvi pogled se zdi, da bi ga lahko umestili med imena keltskega izvora, a Wolfgang Meid o tem izrazi precej dvoma, saj se ime najpogosteje pojavlja v Italiji, in to zunaj območja, ki bi ga lahko imeli za keltsko. Ne samo geografski, tudi etimološki vidik ne govori v prid keltskemu izvoru imena, pri čemer se Meid sklicuje tudi na starodavno avtoriteto: Alfreda Holderja in njegov *Sprachsatz*.³⁶ *Tap(p)*- imena pa spominjajo tudi na *Tab*- imena, na imeni *Tabico* ter

Tabius, katerih keltsko poreklo je prav tako dvomljivo in sporno.³⁷ V primeru noriških Taponijev pa se vendar zdi smiselno strinjati se z Andreasom Kakoschkejem, ki pravi, da gre za psevdogentilicij, izpeljan iz avtohtonega imena *Tappo*.³⁸ Taponijevo osebno ime (*cognomen*) Makrin (*Macrinus*) sodi med imena, ki so povezana s fizičnimi lastnostmi. Pridevniku *crassus* stoji nasproti pridevnik *macer*, torej suh oziroma mršav.³⁹ Glede na lokacijo najdišč spomenikov z omembo Taponijev ter izbor božanstva, ki so se mu priporočali, se zdi verjetno, da gre dejansko za družino, ki se je ukvarjala s prevozništvom in je kot taka uporabljala prometno pot čez Ljubelj, posledično pa se je posvečala tudi trgovini.

3. **Tretji napis**, ki ga lahko povežemo z obstojem rimske ceste čez Ljubelj, so našli v kraju Unterloibl, kjer je danes hranjen pri tamkajšnji cerkvi (Heilige Dreifaltigkeit – cerkev posvečena sv. Trojici).⁴⁰ Natančna lokacija postavitve tudi v tem primeru ni znana. Je pa tudi drugi (od treh), ki so ga dali postaviti Taponiji.

Belesti

Aug(ustae) sac(rum).

Latinus

Tapponi

Macrini

ser(vus)

v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito).

Prevod: Posvečeno vzvišeni Belesti. Latin, suženj Taponija Makrina, je rad in po pravici izpolnil obljubo.

Komentar: Tudi v tem primeru se je na Belesto obrnil predstavnik družine Taponijev; Latin je bil namreč suženj Taponija Makrina. Lahko bi celo predvidevali, da gre v obeh primerih za isto osebo, ki se skriva za imenom Taponij Makrin, ali pa vsaj za bližnjega sorodnika. Na osnovi tega lahko sklepamo, da so bili Taponiji dokaj uveljavljena in premožna družina, ki se je ukvarjala predvsem z eno vejo gospodarstva, nad katero je bdela prav boginja Belesti, ki pa jo lahko, kot se zdi, povežemo s čaščenjem gorskih prehodov oziroma prelazov (kamor bi Ljubelj lahko uvrstili). Nad tovrstnimi prehodi, ki so bili strateško pomembne prometnice, so namreč bdela božanstva, ki so varovala prehode ter bdela nad nevarnimi odseki poti – podobno bi lahko zaključili tudi za Belesto. Avtohtono boginjo lahko povežemo s keltskim ljudstvom Norikov (*Norici*), ki je poseljevalo ta del

³² V tem primeru gre najverjetneje za cerkev »Alt Sankt Leonhard«, ki dejansko stoji tik pod vrhom prelaza.

³³ CIL III 4773; Egger, Neues aus Kärntens Römerzeit, str. 277–278; ILLPRON 446; Šašel Kos, *Pre-Roman Divinities*, str. 21; De Bernardo Stempel in Hainzmann, *Corpus – Provincia Noricum* 2, str. 800–801, št. CF-Nor-101; HD042481; EDCS-14500063; lupa 5629. De Bernardo Stempel in Hainzmann, *Corpus – Provincia Noricum*, str. 147–150.

³⁴ Prim. OPEL IV, str. 108.

³⁵ OPEL IV, str. 107–108.

³⁶ Holder, *Sprachschatz* II, str. 1724–1725.

³⁷ Meid, *Personennamen*, str. 291.

³⁸ Kakoschke, *Personennamen*, str. 188.

³⁹ Kajanto, *Cognomina*, str. 244.

⁴⁰ Egger, Neues aus Kärntens Römerzeit, str. 277; ILLPRON 654; De Bernardo Stempel in Hainzmann, *Corpus – Provincia Noricum* 2, str. 802–804, št. CF-Nor-102; lupa 5628; EDCS-14400231; HD057853.



Oltar za vzvišeno Belesti in stranski ploskvi istega oltarja (lupa 5628, foto: Ortoľ Harl).

mejnega predela province Norik. V obeh primerih je njenemu imenu dodan pridevek *Augusta*,⁴¹ kar bi lahko še poudarilo njen pomen, predvsem pa pomen tistega, česar zaščitnica je bila, oziroma tistega, nad čemer je bdela. Ker jo, kot vse kaže, lahko postavimo na prelaz Ljubelj (oziroma v njegovo neposredno bližino), pridevek *Augusta* posredno potencira tudi njegov pomen ter pomen cestne povezave (bližnjice) med noriškim glavnim mestom Virun in skrajnim italskim mestom Emono.

Etimološko ime *Belestis* gotovo spominja na bolj znanega keltskega (predvsem noriškega in tudi akvilejskega) boga Belena oziroma Belina. Na ta način bi jo bilo mogoče razumeti kot boginjo z zdravilnimi močmi, ki prinaša luč. Obenem pa bi jo lahko vzporedjali z Diano, na kar nakazujejo upodobitve na enem od obeh oltarjev (drevo, panter, nedoločljiva žival ...). Glede na lokacijo njenega čaščenja (torej v neposredni bližini Ljubelja) pa se zdi, da je bila predvsem zaščitnica popotnikov (trgovcev, prevoznikov), ki so potovali čez razmeroma nevaren prelaz.⁴² Vsi razpo-

ložljivi podatki o Belesti so z letošnjim letom zbrani na enem mestu;⁴³ v glavnem so sicer povzeti zgoraj že navedeni podatki. Tudi na tem mestu jo jezikovno povežemo z Belinom (oziroma Belenom), posledično jo je mogoče razumeti tudi kot boginjo luči, etimološko pa je blizu indogermanskemu pridevniku *belo-, kar pomeni močan. Pri razumevanju Beleste je treba upoštevati še spremljajočo ikonografijo; na naslednjem oltarju sta namreč stranski ploskvi opremljeni z reliefi. Na levi je nepravilno zraščeno drevo, pred katerim je žival, ki teče proti desni, torej proti napisu. Na desni je upodobljena nenavadna rastlina z dvema cvetovoma, pred njo pa žival, ki teče proti levi. Žival na desni stranski ploskvi naj bi bil medved, tista na levi pa še najbolj spominja na panterja.⁴⁴ Upodobitve iz živalskega in rastlinskega sveta nam najverjetneje odstirajo še kakšno dodatno vlogo in funkcijo Beleste, ki pa jo je težko natančno določiti. Gotovo ne zgrešimo, če reliefe razumemo kot indikatorje okolja, v katerem so nastali, okolja, ki je bilo izvorni habitat domače boginje ter se je v veliki meri prekrivalo z življenjskim prostorom divjih živali in manj znanih rastlin.

Belena oziroma Belina praviloma postavljamo v panteon keltskih božanstev ter ga povezujemo s svetlobo in ognjem. Obenem ga enačimo z Apolo-

⁴¹ Prim. De Bernardo Stempel in Hainzmann, *Corpus – Provincia Noricum* 2, št. CF-Nor-101 in CF-Nor 102, kjer avtorja pridevnik *augustus* dejansko prevajata kot *kaiserliche*, torej za cesarsko Belesto. Pridevnik *augustus* je lahko znamenje, da gre za uradno priznan in municipalno pomemben kult, ne glede na to, ali so bila božanstva lokalno zelo omejena (prim. Clauss, *Kaiser und Gott*, str. 280–289).

⁴² Šašel Kos, *Pre-Roman Divinities*, str. 20–22; Šašel Kos, *Sacred Places*, str. 7. Morda bi lahko primerjavo potegnili z boginjo Adsaluto, ki je bdela nad nevarnim odsekom reke Save in je bila prav tako še kako pomembna za vse, ki so reko uporabljali kot prometno pot (prim. Šašel Kos,

Savus and Adsaluta, str. 104–107). Gl. še geslo *Belestis*, v Kropf Telban, *Supernatural beings*, str. 217.

⁴³ De Bernardo Stempel in Hainzmann, *Corpus – Provincia Noricum*, str. 147–150.

⁴⁴ Prav tam, str. 485.

nom, predvsem z Apolonom zdravilcem.⁴⁵ Vsekakor velja za keltsko božanstvo, čeprav ne sodi med najpogostejše. Glede na zapis pri Tertulijanu ga lahko opredelimo še natančneje; zapiše namreč, da gre za božanstvo Norikov, in dejansko je največ posvetil Belenu v Noriku poznanih prav z območja Štalenske Gore in Viruna, ki so ga poseljevali Noriki. Če potegnemo vzporednico z Belesto, je razlika med njima v tem, da je Belesta izpričana samo na prostoru pod Ljubeljem in nikjer drugje; Belen pa med drugim velja za pomembno božanstvo v Akvileji, dokumentiran pa je tudi v Konkordiji (*Concordia*), Altinu (*Altinum*) in Juliju Karniku (*Iulium Carnicum*). V Akvileji ga srečamo kot Belena Apolona, ki ga razumemo kot boga (sončne) svetlobe in zdravilnih moči ter kot branitelja pred napadi sovražnikov. Etimologija njegovega imena Belena po eni strani povezuje s svetlobo, po drugi pa tudi z vodo ter posledično z zdravilnimi učinki.⁴⁶ Razlago, ki vključuje (sončno) svetlobo, bi lahko dokaj prepričljivo aplicirali tudi na Belesto, ki je očitno domovala na Ljubelju in najverjetneje tudi varovala prehod. Omenjeni prelaz pa je, sploh če pomislimo na ljubeljsko cesto na avstrijski strani, ki je speljana po bolj temačni dolini, vsekakor bližje luči in svetlobi.

Z avstrijskega Koroškega, morda bi celo lahko rekli z vznožja ljubeljske ceste, pa poznamo še en kamniti spomenik z napisom, kjer so omenjeni Taponiji. V tem primeru gre za nagrobno ploščo z nagrobnim napisom. Dokumentirani Tit Taponij Sekund, Titov sin, je očitno opravljal župansko funkcijo (*II vir iure dicundo*),⁴⁷ nagrobnik pa je bil postavljen zanj in najverjetneje za njegovo družino, na kar je mogoče sklepati, čeprav se spodnji del spomenika ni ohranil.

T(itus) Tapponius / T(iti) f(ilius) / Secundus / II vir i(ure) d(icundo) / v(ivus) f(ecit) sibi et / [---

Prevod: Tit Taponij Sekund, Titov sin, eden od dveh županov, je za življenja postavil zase in za ...

Glede na to, da Taponiji v Noriku niso zelo pogosto dokumentirani, lahko sklepamo, da so vsi navedeni Taponiji nekako povezani: sorodstveno, verjetno pa tudi prek dejavnosti, s katero so se ukvarjali. Predvsem iz tega zadnjega nagrobnika je mogoče zaključiti, da gre za predstavnike lokalne elite, ki je v glavnem mestu *Virunum* opravljala najvišje funkcije.⁴⁸

Sklepne misli

Odsotnost epigrafskih spomenikov v Trziču in njegovi okolici, ki bi izvirali iz obdobja, ko so današnji slovenski kraji spadali pod Rimski imperij, je na prvi pogled presenetljiva. Morda postane celo še bolj nenavadna, ko si stanje v antiki na tem delu Gorenjske pogledamo podrobneje. Prostor je namreč upravno sodil v emonski ager, čezenj pa je vodila uporabna, a obenem dokaj nevarna in naporna bližnjica do noriškega glavnega mesta na jugu province Norik. Romanizacija z rimsko kulturo, načinom življenja, jezikom in navado postavljanja kamnitih spomenikov je gotovo dosegla tudi te kraje. Arheološka najdišča v bližini današnjega Trziča to vsekakor potrjujejo: Ročevnica, Bistrica, Vaško, Kovorske senožeti; tako najdeni predmeti kakor tudi ostanki stavbne kulture rimskodobno poselitev postavljajo že v 1. stoletje po Kr. Vsa omenjena najdišča bi tako lahko vsaj posredno povezali z rimsko cesto, ki je tekla v bližini Trziča naprej proti Ljubelju, od koder se je spustila v Norik. Cesta sicer ni zabeležena v nobenem antičnem pisnem viru, kot največji dokaz za njen obstoj pa so porabili (in jih še vedno) predvsem tri oltarje, ki najverjetneje izvirajo s prelaza Ljubelj, čeprav jih niso odkrili *in situ*, pač pa pod njim na današnji avstrijski strani. Dva sta posvečena boginji Belesti, ki jo lahko dokaj prepričljivo povežemo prav z varovanjem nevarnega odseka ceste čez prelaz Ljubelj; ker so se ji priporočali tisti, ki so cesto bolj ali manj redno uporabljali, lahko njeno vlogo vidimo tudi v tem njenem »protektoratu« nad popotniki, trgovci in prevozniki, ki jim je na nevarni, zlovešči poti prinašala vsaj malo luči, s čimer jo prav tako povezujemo. V pomoč pri tem ji je po imenu soroden Belin (oziroma Belen), za Norik in predvsem Norike značilno avtohtono božanstvo. Kot častilce Beleste srečamo družino Taponijev, ki bi jih lahko uvrstili med lokalno municipalno elito, ne zaradi njihovega čaščenja omenjene boginje, temveč zato, ker je eden od njihovih predstavnikov opravljal funkcijo župana v Virunu. Čaščenje Beleste govori bolj v prid temu, da so se ukvarjali s trgovino in prevozništvom, da so redno uporabljali ljubeljsko cesto in da so s pomočjo svoje dejavnosti do določene mere obogateli, kar jim je najverjetneje omogočilo tudi vstop med municipalno elito, sodelovanje v svetostih in posledično opravljanje županske službe.

V ljudskem izročilu se je za Trzič v antiki (morda v srednjem veku) oziroma naselbino v bližini ohranilo ime *Forum Lubellinum*, katerega imena in obstoja zaenkrat ne moremo z gotovostjo potrditi. Kakor že omenjena arheološka najdišča bi lahko tudi to ljudsko izročilo povezali z rimsko cesto, ki je tekla tod. Vse dvome o obstoju rimske ceste in ostale infrastrukture, ki gre z njo z roko v roki, pa bi razblinila najdba novega kamnitega spomenika z napisom, ki se je več kot nadajamo v prihodnosti. Trem oltarjem z avstrijske strani bi tako dodali še kakšnega na naši

⁴⁵ Glej še Piccottini, *Belinus*, str. 35–43. Gre za eno novejših razprav o Belinu, ki je vezana prav na obravnavano območje ter na njegove zdravilske moči, ki jih lahko postavimo tudi v kontekst termalnih kompleksov.

⁴⁶ Več o Belenu (oziroma Belinu) glej pri Šašel Kos, *Belin*, str. 9–16. Gl. še geslo *Belinus*, v Kropelj Telban, *Supernatural beings*, str. 217; De Bernardo Stempel in Hainzmann, *Corpus – Provincia Noricum*, str. 151–156, 486–488.

⁴⁷ Wedenig, *Epigraphische Quellen*, str. 265–266, št. V 16.

⁴⁸ Prav tam.

strani, noriškim oltarjem bi se pridružil še kak »ital-ski«. Nič manj koristen ne bi bil nagrobnik z napisom ali pa morda mejnik. Na ta način bi bilo mogoče o Trziču v antiki povedati veliko več.

OKRAJŠAVE

AV: Arheološki vestnik.

ANSI: *Arheološka najdišča Slovenije*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Inštitut za arheologijo, Državna založba Slovenije, 1975.

CIL: *Corpus inscriptionum Latinarum*.

ILLPRON: Hainzmann, Manfred in Schubert, Peter: *Inscriptionum lapidariarum Latinarum provinciae Norici usque ad annum MCMLXXXIV repertum indices*. Berolini, 1986.

MZK: *Mitteilungen der K.K. Zentral-Kommission für Erforschung und Erhaltung Kunst- und Historischen Denkmale*.

OPEL: Barnabás, Lőrincz: *Onomasticon provinciarum Europae Latinarum, Vol. I: Aba – Bysanus*, Budapest 2005²; *II: Cabalicius – Ixus*, Wien 1999; *III: Labareus – Pythea*, Wien 2000; *IV: Quadratia-Zures*, Wien 2002.

SMS: *Studia mythologica Slavica*.

VS: Varstvo spomenikov.

VIRI IN LITERATURA

ČASOPISI

Jutro, 1927.

LITERATURA

Alföldy, Géza: *Noricum*. London, Boston: Routledge & K. Paul, 1974.

Beck, Roger: *The Religion of the Mithras Cult in the Roman Empire*. New York: Oxford University Press, 2006.

Clauss, Manfred: *Kaiser und Gott. Herrscherkult im römischen Reich*. Stuttgart, Leipzig: Teubner Verlag, 1999.

Clauss, Manfred: *The Roman Cult of Mithras. The God and His Mysteries*. Translated by Richard Gordon. New York: Routledge, 2001.

De Bernardo Stempel, Patrizia in Hainzmann, Manfred: *Fontes epigraphici religionum Celticarum antiquarum I. Provincia Noricum. 1. Die Gottheiten in ihren sprachlichen und kultischen Erscheinungsformen; 2. Die epigraphischen Testimonien*. Wien: Verlag der österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2020.

Denova, Rebecca I.: *Greek and Roman Religions. Series: Blackwell ancient religions*. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons, 2019.

Egger, Rudolf: Neues aus Kärntens Römerzeit. *Carinthia I*, 1948, str. 266–280.

Holder, Alfred: *Alt-celtischer Sprachschatz*, vol. 2: I–T. Leipzig: Teubner, 1904.

Horvat, Jana in Sagadin, Milan: Emonska podeželje = Emona's countryside. *Emona MM: [urbanizacija prostora – nastanek mesta = urbanisation of space – beginning of a town]*. Ljubljana: Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Mestni muzej, Muzej in galerije mesta Ljubljane, 2017, str. 201–223.

Horvat, Jana: Roman sites in the high altitude areas of Slovenia. *Le aree montane come frontiere: spazi d'interazione e connettività: atti del convegno internazionale*, Udine, 10–12 dicembre 2009. Roma: Aracne, 2013, str. 141–153.

Jerin, Barbara in Modrijan, Zvezda: Vaško nad Brezjami pri Trziču. *VS* 30, 1988, str. 231–232.

Kajanto, Iiro: *The Latin Cognomina*. Helsinki: Societas Scientiarum Fennica, 1965 (Commentationes Humanarum Litterarum, XXXVI 2).

Kakoschke, Andreas: *Die Personennamen in der römischen Provinz Noricum*. Hildesheim, Zürich, New York: Olms-Weidmann, 2012.

Koblar, Anton: Cesta čez Ljubelj in ljubeljski piramidi (Die Strasse über Loibl und die Loibler Pyramiden). *Mitteilungen des Musealvereins für Krain* 3, 1893, str. 220–223.

Koblar, Anton: Cesta čez Ljubelj in ljubeljski piramidi. *Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko* 3, 1893, str. 218–226.

Kosi, Miha: *Potujoči srednji vek. Cesta, popotnik in promet na Slovenskem med antiko in 16. stoletjem*. Ljubljana: Založba ZRC, 1998.

Kragl, Viktor: *Zgodovinski drobci župnije Trzič*. Trzič: Župni urad, 1936.

Kropej Telban, Monika: *Supernatural beings from Slovenian myth and folktales*. Ljubljana: Založba ZRC: Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU, 2012.

Meid, Wolfgang: *Keltische Personennamen in Pannonien*. Budapest: Archaeolingua alapítvány, 2005 (Series Minor 20).

Piccottini, Gernot in Wedenig, Reinhold: Antike Passübergänge zwischen Noricum und der 10. Italischen Region. *Antichità Altoadriatiche* 27, 1986, str. 119–142.

Piccottini, Gernot: Belinus. Eine antike Quellen- und Heilgottheit in Warmbad Villach? *Carinthia I* 207, 2017, str. 35–43.

Romšak, Jože: *Sv. Ana pod Ljubeljem. Ob 500-letnici izgradnje cerkve sv. Ane*. Podljubelj: Krajevna skupnost, 2019.

Sagadin, Milan: Antična stavba pri Bistrici pri Trziču. *AV* 35, 1984, str. 169–184.

Sagadin, Milan: Bistrica pri Trziču. *VS* 24, 1982, str. 165–168.

Sagadin, Milan: Kovorske senožeti, antična naselbina, *VS* 39–41 – poročila (2000–2004), 2006, str. 60.

Sagadin, Milan: Poselitvena slika rimskega podeželja na Gorenjskem. *Kranjski zbornik* 17, 1995, str. 13–22.

Šašel Kos, Marjeta: Belin. *SMS* IV, 2001, str. 9–16.

Šašel Kos, Marjeta: Between Celeia and Virunum – the Roman Inscriptions from Southern Carinthia. *Carinthia Romana und die Römische Welt* (ur. Friedrich W. Leitner). Klagenfurt, 2001, str. 193–205.

Šašel Kos, Marjeta: *Pre-Roman Divinities of the Eastern Alps and Adriatic*. Ljubljana: Narodni muzej Slovenije, 1999 (Situla 38).

Šašel Kos, Marjeta: Sacred places and epichoric gods in the southeastern Alpine area – some aspects. *Les cultes polythéistes dans l'Adriatique romaine* (ur. Christiane Delplace in Francis Tassaux). Bordeaux: Ausonius; Paris: Diffusion de Boccard, 2000, str. 27–51.

Šašel Kos, Marjeta: Savus and Adsalluta. *AV* 45, 1994, str. 99–122.

Šašel Kos, Marjeta: The boundary stone between Aquileia and Emona. *Arheološki vestnik* 53, 2002, str. 373–382.

Šmid, Walter: Der Loibelpass. *Carniola* 2, 1909, str. 156–163.

Valič, Andrej: Ročevnica v Bistrici pri Tržiču. *VS* 9, 1962–1964, str. 196.

Wedenig, Reinhold: *Epigraphische Quellen zur städtischen Administration in Noricum*. Klagenfurt: Geschichtsverein für Kärnten, 1997.

Winckler, Katharina: *Die Alpen im Frühmittelalter. Die Geschichte eines Raumes in den Jahren 500 bis 800*. Wien, Köln, Weimar: Böhlau, 2012.

ELEKTRONSKI VIRI

Arkas: Arheološki kataster Slovenije:
<http://arkas.zrc-sazu.si/>

lupa: ubi erat lupa:
<http://www.ubi-erat-lupa.org>

HD:
Epigraphische Datenbank Heidelberg <http://edh-www.adw.uni-heidelberg.de/home?&clang=de>

EDCS:
Epigraphik-Datenbank Clauss / Slaby http://oracle-vm.ku-eichstaett.de:8888/epigr/epigraphik_de

Jarc, Tine: Dežela med Jelovico, Sočo in Dravo [Elektronski vir], 2017:
http://sms.zrc-sazu.si/Si/izrocilo/Jarc/Dezela_JSD.pdf



S U M M A R Y

Romans in Tržič and its surroundings

At a glimpse, the absence of epigraphic monuments from the Roman period in Tržič and its surroundings may seem surprising. Perhaps it becomes even more unusual if we take a closer look at the situation in this part of Upper Carniola during Antiquity. In administrative terms, the area belonged to the ager of Emona and it was traversed by a useful but also quite dangerous and demanding shortcut to the capital of Noricum in the southern part of the Noricum province. By imposing Roman culture, lifestyle, language, and the customary erection of stone monuments romanisation most certainly also reached these places, as is clearly attested by the archaeological sites near the present-day town of Tržič: Ročevnica, Bistrica, Vaško, and Kovorske senožeti. The discovered objects and remnants of the building culture date the Roman settlement as far back as the first century AD. All the above-mentioned archaeological sites could therefore be at least indirectly linked to the Roman road, which ran near Tržič and continued towards the Ljubelj mountain pass, from where it descended into Noricum. Although the road is not documented in any ancient written source, its existence is strongly confirmed by the three altars, which most likely originate in the Ljubelj mountain pass, even though they were not discovered *in situ* but below Ljubelj, on what is now the Austrian side of the border. Two altars are dedicated to the goddess Belestis, who can quite persuasively also be associated with protecting the dangerous road section over the Ljubelj mountain pass. Worshipped by those who used the road more or less regularly, Belestis can also be viewed as the »protector« of travellers, merchants, and transporters for on the dangerous, sinister road she brought them at least a beam of light, which she is also associated with. Assisting her is a deity bearing a similar name, Belinus (or Belenus), an autochthonous deity typical of Noricum and especially of the *Norici*. Belestis was worshipped by the *Tapponii*, who may be considered as part of the local municipal elite, not only due to their veneration of the above-mentioned goddess, but also because one of their representatives held the office of a mayor in Virunum. Based on their worship of Belestis, it is also safe to assume that the family engaged in trade and transport, used the road across the Ljubelj mountain pass regularly, their lucrative activities enabled them to become relatively wealthy and to enter the municipal elite, sit on the *ordo decurionum*, and consequently hold the mayoral office.

In the popular tradition in Roman times (or perhaps the Middle Ages), the name *Forum Lubelinum* was preserved for Tržič or, rather, a nearby settlement, the name and existence of which are yet to be confirmed definitively. Just as the above-mentioned archaeological sites, this popular tradition can be linked to the Roman road, which ran through the area. All doubts regarding the existence of the Roman road and pertaining infrastructure would be dispelled by a

discovery of a new stone and an inscription-bearing monument, which we hope to achieve in the future. The three altars from the Austrian side of the border could be added one or two on the Slovenian side, and the Norican altars could be added one or two »Italic« ones. Equal advantage would be gained by a discovery of an inscription-bearing tombstone or perhaps a boundary stone, which would enable us to say much more about Tržič in Roman times.